

Голові спеціалізованої вченої ради  
Д 26.053.12 в Національному педагогічному  
університеті імені М. П. Драгоманова,  
доктору політичних наук, професору  
Бабкіній О. В.

## ВІДГУК

офіційного опонента Денисюк Світлани Георгіївни  
на дисертаційну роботу Кокарчі Юлії Анатоліївни  
«Соціальні мережі як чинник політичного впливу  
в умовах розвитку демократичної політичної культури»,  
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних  
наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та  
ідеологія

Дослідження соціальних мереж як потужного чинника впливу на політичні процеси, прийняття важливих політичних рішень є вельми актуальним. Розвиток засобів масової комунікації, інформатизація суспільства, а за сучасних умов і суттєве збільшення долі дистанційної взаємодії сприяють посиленню ролі соціальних мереж як платформи для формування громадської думки, взаємодії із суб'єктами політики тощо.

Демократизація відносин сприяє тому, що соціальні мережі мають інструментальний і мобілізаційний потенціал самоорганізації та самоконтролю громадянського суспільства, трансформують політичну активності з віртуальної в реальну. У той же час, соціальні мережі є інструментом і платформою для маніпулятивного впливу в умовах інформаційних війн, розповсюдження неякісної інформації, розпалення конфліктів у суспільстві.

Тому дослідження можливостей використання потенціалу соціальних мереж для розвитку цивілізованої взаємодії між громадянами і політиками, шляхів підвищення рівня політичної культури політичних суб'єктів є обґрунтованим. Саме політологічне осмислення впливу соціальних медіа на політико-культурну сферу, її ціннісний та поведінковий виміри, визначення категоріального апарату та особливостей є важливими з теоретичної і

практичної точок зору. Вивчення соціальних мереж як нового формату політичної активності в умовах розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій актуалізувало дослідження Ю. Кокарчі у політологічній площині.

Дисертація виконана у межах комплексної наукової теми кафедри політичних наук «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М. П. Драгоманова. Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 30 січня 2014 року).

Належний рівень достовірності та обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження Ю. Кокарчі забезпечується використанням комплексу загально-філософських, загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що сприяло осмисленню проблеми розвитку демократичної політичної культури в інформаційному суспільстві, в контексті взаємовпливу його політичного та медійного дискурсів. Зокрема, біхевіористичний метод дозволив вивчити зміни політичної поведінки під впливом соціальних мереж, порівняльний метод дозволив співставити вплив традиційних та нових медіа на політичний дискурс тощо.

Цілісність дослідження забезпечується належним структуруванням матеріалу дисертації, яке є логічним і таким, що відповідає меті та завданням дисертаційного дослідження (с. 19). Відтак, метою є вивчення соціальних мереж як чинника політичного впливу на демократичну політичну культуру суспільства, зокрема, на її когнітивний, ціннісний та поведінковий рівні. Визначені об'єкт і предмет дослідження відповідають обраній авторкою тематиці (дис. с. 19, автореф. с. 2).

Наукова новизна дослідження є обґрунтованою (дис. с. 21-23, автореф. с. 3-5). Заслугує на увагу трактування політичного впливу соціальних мереж як комплексу, який поєднує інструментальний, комунікативний, соціалізуючий та психологічний компоненти. Авторкою з'ясовано, що

сукупність таких впливів характеризують якість взаємодії між владою та суспільством, результатом якої є нові форми політичної активності користувачів мережі (онлайн-дискусії, флешмоб, слактивізм, твітерні революції та інші) тощо. Розкрито феномен культури політичного впливу через аналіз процесу формування та зміни знань, переконань, оцінок, установок, стереотипів, цінностей завдяки передачі політичної інформації через сучасні ЗМК, соціальні мережі. Дисертантка розкриває ціннісний, етичний і технологічний аспекти розвитку демократичної політичної культури засобами сучасних технологій та ін.

Структура дисертаційного дослідження є логічною та спрямована на розв'язання сформульованих дисертанткою дослідницьких завдань; матеріал викладено послідовно із ґрунтовними висновками. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 280 найменувань, додатків. Загальний обсяг дослідження становить 240 сторінок, із яких основного тексту – 183 сторінки.

Як свідчить рукопис та автореферат, основні положення дисертації були апробовані на 3 наукових і науково-практичних конференціях та висвітлені в 6 статтях у фахових виданнях з політичних наук (серед них 1 – у зарубіжному).

У першому розділі дисертантка аналізує теоретико-методологічні підходи дослідження демократичної політичної культури. Розглянуто взаємопроникнення медійного та політичного дискурсів, розвиток соціальних мереж та їх політичний вплив (с. 25-80). Переконаливо виокремлено авторкою відмінності соціальних медіа і соціальних мереж, а саме, в якості основ для аналізу розглядається зміст контенту; мета та стиль комунікації; час та вимірюваність ефективності тощо (с. 31).

Цінністю дисертаційного дослідження є його міждисциплінарний характер. Проаналізовані ідеї «суспільства знань», «електронного

суспільства», «інформаційного суспільства», е-демократії, політичного дискурсу, кіберсоціуму, акторно-мережева теорія та інші (с. 34-45).

Обґрунтовано, що розвиток демократичної культури залежить як від особливостей їхнього формату, правил та норм використання сучасних технологій, так і від сформованих політичних знань, цінностей, установок та моделей політичної поведінки окремих громадян, груп, загалом суспільства як споживачів політичної інформації.

У другому розділі характеризуються феномен соціальних мереж, їх особливості та потенційні можливості впливати на політичну культуру та поведінку (с. 81-135). Дисертанткою слушно виокремлені головні риси соціальних мереж: мультимедійність, гіпертекстуальність, інтерактивність та інтеракційність; швидкість та оперативність обміну інформацією, «нішевість» тощо (с. 85).

Обґрунтовано, що політичний вплив соціальних мереж розкривається через контекст їх головних функцій: отримання інформації, комунікативної (спілкування із знайомими та розширення кола спілкування); самопрезентації та артикуляції інтересів; мобілізації (об'єднання людей у різні групи); соціалізації; стимулювання; налагодження комунікації держави з суспільством; формування іміджу суб'єктів політики; розважальної та психотерапевтичної функцій; просування політичних ідей (с. 94).

Дисертанткою розглядається соціальна мережа, як система зв'язків та комунікації, що формує певний тип мислення та культури її користувачів. Акцентується увага на тому, що актори колективної дії реалізують інформаційний вплив на користувачів мережі через блоги, форуми, політичні сайти, публікації тощо. Мережеві активісти також формують мережеву ідентичність, політичне мислення та культуру (с. 97-98).

Можна погодитись із думкою Ю. Кокарчі, що соціальна мережа, її особливості сприяють формуванню кліпової свідомості й кліпової культури. Через неї йде безліч інформаційно-комунікативних потоків, які здатні як інформувати, так і маніпулювати свідомістю споживача інформації (с. 104).



Слушною є думка Ю. Кокарчі, що соціальні мережі сформували новий тип політичної участі – слактивізм («активізм для ледачих»), що означає онлайн-активність, яка не впливає на політичні та соціальні проблеми, але створює у людей ілюзію причетності до політичних процесів завдяки виконанню простих дій в інтернеті – вступу до групи у Facebook, підписання онлайн-петиції тощо. Дійсно, слактивізм не ставить за мету впливати на політичну владу чи політичну систему, але може впливати на формування ідентичності, сприяти самопозиціонуванню людини (с. 124-125).

Позитивно сприймається те, що розглядаються напрями та рівні впливу соціальних мереж на взаємодію політичної влади та громадян у демократичному суспільстві (третій розділ) (с. 136-191). Науковий інтерес представляє аналіз використання соціальних мереж у виборчій кампанії П. Порошенка та В. Зеленського у 2019 р. і дані щодо динаміки їх аудиторій 2019-2020 рр. (с. 147-148).

Дисертантка звертає увагу на те, що сьогодні соціальні мережі є одним із інструментів комунікації між громадськими активістами, громадянськими організаціями та об'єднаннями, їх взаємодії між собою, зі суспільством та політичною владою. Проте вони можуть бути використані як інструмент політичних переслідувань. Крім того, у процесі комунікації в соціальних мережах важливо враховувати такі їх ознаки, як експресивність та емоційність, складність їх прогнозування (с. 161).

Авторкою дослідження систематизовані напрями та рівні, на яких відбувається вплив соціальних мереж: на активність користувачів, їх залучення до прийняття рішень; на процес самоорганізації та розвитку громадянського суспільства; на відкритість політичної влади та ефективність державного управління (с. 161).

Визначено і доведено, що соціальні мережі надають можливості для фільтрації та сегментування інформації, що у подальшому сприятиме поширенню «єгокастингу», або «луна-камер» (комфортного інформаційного середовища). «Егокастинг» позначає процес відбору «фільтрів» (акцентує на

культурологічній та психологічній природі відбору), «луна-камери» – це створені системи «інформаційних бульбашок» (с. 169-172).

Позитивним у роботі слід вважати підкріплення тверджень дисертантки результатами соціологічних досліджень (с. 129-131; 140-143; 157; 164-167; 172-173; 175; 176).

У цілому достовірними і достатньо обґрунтованими є висновки та пропозиції дисертантки (с. 192-198). Наукова новизна основних положень дисертаційного дослідження є аргументованою та переконливою.

Дослідження має практичну значимість, що може бути використано для подальшого теоретичного осмислення проблем впливу медіа на політичну сферу, демократичну політичну культуру та особливості її розвитку в сучасній Україні. Узагальнення та результати дослідження можуть бути використанні політичними та громадськими лідерами, політичними експертами, освітянами у їх діяльності. Дисертація Ю. Кокарчі є інноваційним, наукомістким дослідженням, яке започатковує вивчення нових питань політичної науки і практики.

Віддаючи належне позитивним здобуткам і висновкам дисертаційної роботи, вважаю за необхідне звернути увагу на дискусійні питання, а також ті, що потребують певного пояснення.

По-перше, дисертанткою розглядається віртуальна демократія, яка має значний потенціал розвитку в соціальних мережах (с. 40). Проте виникає питання, чи досліджувалась міра соціальної зрілості та комунікативної компетентності українського суспільства? Адже вони є умовами розвитку такої форми демократії.

По-друге, у першому розділі зазначено, що інформаційне суспільство формує нові риси політичної культури. Потребує більшої деталізації питання механізмів впливу інформаційної культури, її особливостей та цінностей на трансформацію цінностей демократичної політичної культури.

По-третє, у дисертації звертається увага на те, що зрощення медіа та політики має переважно негативні оцінки щодо впливу на суспільство, що це

посилює ірраціональність соціального вибору та знижує можливість громадського контролю. Проте у роботі йдеться й про розвиток е-демократії. Поясніть, чому таке зрощення применшує відкритість політичної системи для громадян й знижує якість демократії?

По-четверте, які Ви виокремлюєте критерії оцінки ефективності соціальних мереж як чинника впливу на активізацію політичної поведінки громадян, підвищення рівня їх політичної культури?

По-п'яте, як регулюється законодавством політична діяльність громадян у соціальних мережах? Чи є реальна політична і правова відповідальність за використання «чорного піару» в соціальних мережах?

По-шосте, через технологізацію політичної комунікації виникає проблема маніпулювання свідомістю громадян в соціальних мережах за допомогою певних груп впливу, веб-бригад. У зв'язку із цим з'явився «астротурфінг» – використання сучасного програмного забезпечення або спеціально найнятих користувачів для штучного управління громадською думкою. Як мінімізувати вплив таких веб-бригад, деструктивних політичних технологій на свідомість українців у соціальних мережах?

Втім, висловлені міркування носять радше дискусійний, аніж концептуальний характер, не знижуючи загальної високої оцінки виконаного дисертаційного дослідження, його наукової цінності й суттєво не впливають на якість представленої роботи. Зміст дисертаційного дослідження, логіка його викладу підтверджують високий науковий рівень та самостійність мислення авторки. Положення дисертації можуть бути корисними у науково-дослідній, політичній, громадській, експертній та освітянській діяльності.

Отже, оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Ю. А. Кокарчі «Соціальні мережі як чинник політичного впливу в умовах розвитку демократичної політичної культури», як важливий крок у розвитку сучасної політичної науки, варто відмітити достовірність, цілісність та оригінальність авторських висновків.



Текст автореферату відповідає змісту дисертації та відображає головні положення дослідження. Аналіз дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про її відповідність паспорту спеціальності 23.00.03 — політична культура та ідеологія. Дисертаційне дослідження «Соціальні мережі як чинник політичного впливу в умовах розвитку демократичної політичної культури» є оригінальною і завершеною науковою працею, що відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо кандидатських дисертацій (п. 11 і п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами), а її авторка Кокарча Юлія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 — політична культура та ідеологія.

**Офіційний опонент:**

доктор політичних наук, професор,  
проректор з науково-педагогічної роботи  
і соціальних комунікацій  
Вінницького національного  
технічного університету



С. Г. Денисюк

15.12.2020 року

